

บทที่ 2

วรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่ศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ได้แก่ วรรณกรรมเกี่ยวกับนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงสงครามเย็นและก่อนหน้านั้น กับวรรณกรรมที่เกี่ยวกับนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงหลังสงครามเย็น โดยกลุ่มแรกเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจบทบาทของสหภาพโซเวียตที่เข้ามาขยายอิทธิพลในภูมิภาคในช่วงสงครามเย็นซึ่งมีปัจจัยด้านอุดมการณ์เป็นหลัก เพื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยที่ทำให้รัสเซียพยายามเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคในปัจจุบัน

วรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ช่วงสงครามเย็นและก่อนหน้านั้น

งานวิจัยโดยรวมในส่วนนี้ แสดงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายระหว่างสหภาพโซเวียตกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความพยายามที่จะปรับตัวเข้าหากันเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าจะเน้นการใช้วิธีรุนแรงต่อกัน ยกเว้นแต่ในกรณีของเวียดนามซึ่งเปรียบเสมือนการทำสงครามตัวแทนระหว่างสหภาพโซเวียตกับสหรัฐฯ และจีนในช่วงเวลาต่างโอกาส ท่ามกลางความหวาดระแวงของประเทศในกลุ่มอาเซียนว่าจะได้รับอิทธิพลของแนวคิดโดมิโน โดยหนังสือดังกล่าวประกอบไปด้วย

หนังสือเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียตเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้กรณีพิพาทในแหลมอินโดจีนขยายตัวและยืดเยื้อ¹ เป็นเล่มที่สามารถปูพื้นความเข้าใจในบริบทความขัดแย้งระหว่างประเทศแกนนำคอมมิวนิสต์หลักของโลกในเวลานั้นได้เป็นอย่างดี ทำให้เข้าใจว่า ทำไมในช่วงแรกๆ ที่ทั้งสองประเทศเป็นคอมมิวนิสต์ สหภาพโซเวียตจึงไม่เข้ามาขยายบทบาทมากนัก และเมื่อทั้งสองประเทศขัดแย้งกัน กลายเป็นสิ่งผลักดันให้สหภาพโซเวียตร่วมเข้ามาเป็นอีกหนึ่งมหาอำนาจที่จะมาแข่งขันอิทธิพลในประเทศแถบนี้

¹นรินทร์ เศรษฐบุตร, ความขัดแย้งระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียตเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้กรณีพิพาทในแหลมอินโดจีนขยายตัวและยืดเยื้อ, (กรุงเทพฯ:สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2526)

หนังสือเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในเอเชียอาคเนย์ (ทศวรรษ 1970)² ให้อรรถาธิบายถึงสภาพแวดล้อมดังกล่าวในช่วงที่มีการแข่งขันอิทธิพลระหว่าง สหภาพโซเวียตและสหรัฐฯ ในภูมิภาค โดยเฉพาะในหัวข้อเรื่องเวียดนาม ความสัมพันธ์และ นโยบายต่างประเทศกับมหาอำนาจ เพราะเวียดนามเป็นประเทศที่สหภาพโซเวียตเข้ามาใช้เป็น ตัวแทนในการทำสงครามทางด้านอุดมการณ์ในภูมิภาคนี้

หนังสือเรื่อง The Soviet Union and the Asia Pacific Region View from the Region³ เป็นหนังสือรวมบทความของนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านสหภาพโซเวียตในแต่ละ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นการสรุปภาพรวมความสัมพันธ์แบบทวิภาคีของแต่ละ ประเทศกับสหภาพโซเวียตในช่วงสงครามเย็น

หนังสือเรื่อง Importance of ASEAN in Soviet foreign policy : An Evaluation of Soviet policy toward Southeast Asia in the post-Vietnam War Era เป็นงานวิจัยนโยบาย ต่างประเทศของสหภาพโซเวียตต่ออาเซียนในรูปแบบความสัมพันธ์พหุภาคีกับองค์การอาเซียน โดยรวม โดยนำเสนอถึงความพยายามในการปรับตัวของอาเซียนท่ามกลางอิทธิพลของสหภาพ โซเวียตที่เพิ่มมากขึ้นโดยเสนอแนวคิดความเป็นกลาง ขณะที่สหภาพโซเวียตเสนอแนวคิดความ มั่นคงร่วมกันเพื่อให้อาเซียนมีความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตมากขึ้น

หนังสือเรื่อง Détente and Soviet Policy in Southeast Asia⁴ แสดงให้เห็นกลวิธี ต่างๆ ที่ตัวแสดงสำคัญทั้งจีน สหรัฐฯ และ สหภาพโซเวียตใช้ถ่วงดุลอำนาจระหว่างกันโดยใช้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวที

²อุษณีย์ ฉัตรานนท์(บ.ก.),การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองในเอเชียอาคเนย์(ทศวรรษ 1970), (กรุงเทพฯ:แพรวพินทยา, ธ.ค.2518)

³Pushpa Thambipilai ,Danial C.Matuszewski (Editors), Soviet Union and the Asia Pacific view from the Region (The), (New York,1989.)

⁴KS.Nathan, Détente and Soviet Policy in Southeast Asia, (Kuala Lumpur :Gateway Pub.House, 1984)

ผลงานวิจัยชุดเอเชียของเชียน ธีระวิทย์ เรื่องเวียดนามและกัมพูชา⁵ ให้ข้อมูลเรื่องระดับการพึ่งพาและความช่วยเหลือที่ทั้งสองประเทศได้รับจากสหภาพโซเวียต และผลกระทบจากการใกล้จะล่มสลายของสหภาพโซเวียตว่า ทำให้ต้องมีการปรับตัวให้อยู่รอด

หนังสือเรื่อง *Soviet Naval Power in the Pacific*⁶ ให้ข้อมูลเรื่องความร่วมมือด้านอาวุธระหว่างสหภาพโซเวียตกับเวียดนามในช่วงสงครามเย็น โดยเฉพาะมีการประเมินถึงขีดความสามารถทางทหารของสหภาพโซเวียตในช่วงนั้นที่ให้การสนับสนุนเวียดนามในการบุกกัมพูชา และการเข้ามาตั้งฐานทัพในเวียดนาม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศในกลุ่มอาเซียนหวาดระแวงสหภาพโซเวียตและเวียดนามอย่างรุนแรง

กลาสโนสท์ เปเรสตรอยก้า: กอร์บาซอฟปฏิรูป⁷ และ นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต 1945-1990 : ศึกษาถึงการเผชิญหน้ากับทุนนิยมในอดีตจนถึงการประนีประนอมกับทุนนิยมในสมัยกอร์บาซอฟ⁸ เป็นการศึกษา นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตในสมัยของประธานาธิบดีกอร์บาซอฟ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอีกมาก ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาไว้แต่บางส่วนมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับหนังสือหลายเล่มข้างต้นจึงไม่ได้นำมาแจกแจงได้แก่ สันติภาพและความมั่นคงในเอเชีย

⁵เชียน ธีระวิทย์, เวียดนาม:สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมืองและการต่างประเทศ, (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ย. 2542)

⁶Derek da Cunha, Soviet Naval Power in the Pacific, Institute of Southeast Asian Studies, (Singapore, 1990)

⁷ประทุมพร วัชรเสถียร, กลาสโนสท์ เปเรสตรอยก้า: กอร์บาซอฟปฏิรูป, (กรุงเทพฯ, 2532)

⁸ชาติรี ฤทธารมย์, นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต 1945-1990 : ศึกษาถึงการเผชิญหน้ากับทุนนิยมในอดีตจนถึงการประนีประนอมกับทุนนิยมในสมัยกอร์บาซอฟ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ, 2537)

แปซิฟิก⁹ นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต¹⁰ และวิทยานิพนธ์ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตและเวียดนามในช่วงปี ค.ศ.1985-1990:ศึกษารณีกการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศโซเวียต¹¹ กับสารนิพนธ์เรื่อง นโยบายสหภาพโซเวียตต่อปัญหาัมพูชาภายหลังปี 1985 – ปัจจุบัน.¹²

วรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ช่วงหลังสงครามเย็น

วรรณกรรมภาษาไทยที่เกี่ยวข้องมากที่สุดคือเอกสารวิจัยส่วนบุคคลเรื่อง บทบาทของรัสเซียในเอเชียแปซิฟิกภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต¹³ โดยในเล่มจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับ จีน ญี่ปุ่นและอาเซียน ในภาพรวม และโยงมาถึงไทยในภายหลัง เพื่อเสนอแนะด้านนโยบายต่างประเทศ ซึ่งผู้เขียนเอกสารทำงานอยู่ในกระทรวงการต่างประเทศจึงได้รับข้อมูลเชิงลึกบางส่วนจากการสัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวศึกษาเพียงช่วงต้นของการล่มสลาย (ปี 1991-1992) ซึ่งรัสเซียยังอยู่ในสถานะอ่อนแอ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรัสเซียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่เป็นงานเขียนของ Leszek Buszynski ได้แก่บทความวิชาการเรื่อง Russia and Asia : A new relationship¹⁴ Russia

⁹ กอร์บาซอฟ มิคฮาอิล, สันติภาพและความมั่นคงในเอเชียแปซิฟิก, (กรุงเทพฯ : สำนักข่าวโนวอสตีเอพีเอ็น, 2529)

¹⁰ ถาวร สุขากันยา, นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต, (ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527)

¹¹ พัชรา โกสินานนท์, “ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตและเวียดนาม ในช่วงปี ค.ศ.1985 - 1990 : ศึกษารณีกการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศโซเวียต,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536)

¹² รังสรรค์ มณีโรจน์, “นโยบายสหภาพโซเวียตต่อปัญหาัมพูชาภายหลังปี 1985 – ปัจจุบัน,” (ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534)

¹³ สุจิตรา หิรัญพฤกษ์, “บทบาทของรัสเซียในเอเชียแปซิฟิกภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต,” (เอกสารวิจัยนักศึกษาวิตถาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2536)

¹⁴ Leszek Buszynski, “Russia and South East Asia : a new relationship,” Contemporary Southeast Asia 28,2 (Aug 2006)

and the Asia-Pacific Region¹⁵ และ Soviet foreign policy and South East Asia¹⁶ ซึ่งให้รายละเอียดความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียตั้งแต่สหภาพโซเวียตกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภาพรวมและแจกแจงแต่ละประเทศ

ขณะที่งานเขียนเรื่อง Asean-Russia relations¹⁷ เป็นงานเขียนไม่กี่ชิ้นที่เกี่ยวกับหัวข้อวิจัยโดยตรง แต่เป็นภาพรวมด้านความสัมพันธ์ทางการค้าเป็นหลักระหว่างองค์การอาเซียน โดยเน้นระดับทวิภาคีที่สิงคโปร์และมาเลเซีย ซึ่งอาจเป็นเพราะหนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ในสิงคโปร์

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับรัสเซียกับเอเชียที่ศึกษาจำนวนมากเป็นการศึกษาในระดับรวมทั้งภูมิภาคคือเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียแปซิฟิก ได้แก่ Russia arms transfers to East Asia in the 1990s¹⁸ มีข้อมูลด้านการค้าอาวุธและส่งออกอาวุธของรัสเซียไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงความพยายามที่จะขายอาวุธแต่ไม่บรรลุข้อตกลงในช่วงทศวรรษ 1990 Engageing Russia in Asia Pacific¹⁹ ซึ่งหนังสือดังกล่าวจัดทำโดยศูนย์ศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงในสิงคโปร์ ให้ข้อมูลการเข้ามามีบทบาทของรัสเซียในเอเชียแปซิฟิก

ขณะที่วรรณกรรมอื่นๆ มักเป็นเหตุการณ์ในสมัยของประธานาธิบดีเเลดซิน และประธานาธิบดีปูตินในสมัยแรกโดยให้ข้อมูลในด้านของรัสเซียเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่

งานที่เกี่ยวข้องกับสมัยประธานาธิบดีเเลดซิน ได้แก่ หนังสือเรื่อง Russian and the end of the cold war²⁰ บทความเรื่อง Dealing with Russia in Turmoil²¹ และ After the

¹⁵ Leszek Buszynski, "Russia and the Asia-Pacific Region," Pacific Affairs, Vol. 65, No. 4. (Winter, 1992-1993)

¹⁶ Leszek Buszynski, Soviet foreign policy and South East Asia, (London, 1986)

¹⁷ Gennady Chufin, Mark Hong, Teo Kah Beng (editors), Asean-Russia relations, (Singapore : Insitute of South East Asian Studies, 2006)

¹⁸ Alexsander A. Sergounin, Sergey V. Subbotin, Russia arms transfers to East Asia in the 1990s, (Oxford University, 1999)

¹⁹ Watanabe Koji (editor), Engageing Russia in Asia Pacific, (Singapore : Insitute of South East Asian Studies, 1999)

²⁰ Mike Bowker, Russian and the end of the cold war, (England, 1997)

²¹ Jack F. Matlock, Jr., "Dealing with a Russia in Turmoil: The Future of Partnership," Foreign Affairs, (May/June 1996)

Collapse : Russia Seeks Its Place as a Great Power²² ให้ข้อมูลสภาพแวดล้อมในรัสเซีย ตั้งแต่ช่วงต้นของการสิ้นสุดสงครามเย็นที่ต้องเผชิญกับความตกต่ำหลายอย่างโดยเล้มหลัง กล่าวถึงความพยายามของรัสเซียที่จะฟื้นฟูสถานะของตน แต่ยังไม่มียุทธภาพที่พร้อมนัก ซึ่งเป็นช่วงที่รัสเซียในสมัยเยลต์ซินเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศในการใกล้ชิดประเทศอื่น นอกจากตะวันตก

ส่วนวรรณกรรมเรื่อง Vladimir Putin and the new world order : looking East,looking West?²³ มีการตั้งข้อสังเกตในนโยบายต่างประเทศสมัยประธานาธิบดีปูตินที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปใน ลักษณะการทูตแบบรอบทิศทางมากขึ้น

นอกจากวรรณกรรมข้างต้นแล้ว ยังมีวรรณกรรมที่ผู้วิจัยใช้เป็นฐานความรู้เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของประวัติศาสตร์รัสเซียในสมัยต่างๆ ได้แก่ รัสเซียสมัยซาร์และสังคมนิยม²⁴

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ หัวข้อคือบทบาทของรัสเซียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่มากนักและส่วนใหญ่เป็นข้อมูลในสมัย สงครามเย็น หรือเพียงสมัยแรกของประธานาธิบดีปูติน ไม่ครอบคลุมถึงปัจจุบัน หรือเกี่ยวกับ บทบาทของรัสเซียในจีน และญี่ปุ่น มากกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทของรัสเซียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วง 1992-2008 ว่ามีลักษณะเช่นไรและมีปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทดังกล่าว

²²Dimitri K. Simes ,After the collapse : Russia seeks its place as a great power, (New York: Simon&Schuster, c1999)

²³J.L.Black,Vladimir Putin and the new world order : looking East,looking West?, (Lanham,Md.:Rowman,Little Field,2004)

²⁴สฤษดิ์ สุวังบุตรและอนันตชัย เลหาพันธุ์ ,รัสเซียสมัยซาร์และสังคมนิยม , โครงการตำราและ หนังสือคณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร (นครปฐม,2548)